

UKRAJINSKO-RUSKI SUKOB I ODGOVOR EUROPSKE UNIJE

STRUČNI ČLANAK

JELENA LONČAR

Rusija je kao najveća i najmoćnija država bivšeg SSSR-a i nakon njegovog raspada radila na tome da održi snažne odnose s bivšim sovjetskim republikama. Tom nastojanju odmah su se oduprijele tri baltičke države, ali ne i Ukrajina, iako je Ukrajina od početka uspostavila dobre odnose s Europskom Unijom. Ona je ujedno bila spremna i za mogućnost članstva pa je tako već 1994. godine potpisala sporazum o partnerstvu i suradnji. Također 1997. godine potpisan je poseban ugovor o partnerstvu s NATO-om (*Charter for a Distinctive Partnership*). Sve je to bio (ne)izravan uzrok kasnijih sve lošijih odnosa Rusije i Ukrajine, koji su rezultirali pripajanjem Krima Rusiji 2014., te napadom Rusije na Ukrajinu početkom 2022. godine.

Ključne riječi: politička geografija, istočna Europa, Ukrajina, Ruska Federacija

Uvod

I Rusi i Ukrajinci imaju korijene u istočno-slavenjskoj državi Kijevski Rus, ali su ipak kulturno i jezično različiti. Ta različitost stvarala se tijekom stoljeća, a očita je i u političkom kontekstu, pa je Rusija postala carstvo dok je Ukrajina svoju državnost ostvarila u potpunosti tek 1990-ih godina (Hrvatska enciklopedija, n.d.). Ukrajina je bila druga najveća država u bivšem SSSR-u i Europi, odmah nakon Rusije, ali usprkos svojoj veličini nikada nije bila značajan politički akter niti prepoznata na međunarodnoj političkoj sceni (Musladin, 2013). S druge strane, i Rusija

se nakon raspada SSSR-a morala transformirati ekonomski, društveno i politički. Stoga je i ona više bila usmjerena na svoje unutarnje probleme, što je još više pojačano krizom na Kavkazu 1990-ih. Međutim, nada o velikom povratku na svjetsku međunarodnu scenu nije zamrla. To je naročito došlo do izražaja dolaskom na vlast Vladimira Putina početkom 2000-ih koji je od početka nastojao osnažiti državu, pa je pokrenuo snažne reforme u unutarnjoj i vanjskoj politici te na taj način zaustavio proces slabljenja ruske države. Kako ruski Ustav u središte poli-

tičkog sustava stavlja predsjednika države, njegova moć proizlazi iz prevlasti nad premijerom i vladom te iz povoljnijeg položaja u odnosu prema parlamentu. Ustav ujedno propisuje da predsjednik određuje principe unutarnje i vanjske politike. S Putinovim dolaskom na vlast, on i njemu vjerne elite počinju prihvaćati i provoditi stav da Rusija mora biti međunarodno kompetitivna te imati ravnopravan status sa svim drugim silama (Boban, 2011).

Prema Sakawi (2017) ruski neo-revizionizam odgovor je na širenje američkog eksepcionalizma i liberalizma, hegemonije EU te nedostatka poštovanja prema Rusiji kao velikoj sili. Ujedno, Sakawa korijene današnje krize nalazi u razdoblju s kraja Hladnog rata kada Zapad nije izgradio „uključiv“ mir koji bi obuhvatio i Rusiju. Europa pak, ne može biti cjelovita i slobodna bez Rusije, dok se Rusija nikada neće priključiti Zapadu. Stoga je krivo vjerovanje da je ruski problem sa Zapadom počeo 1991. ili 2000-ih, jer ono ignorira dugu povijest ruskog nacionalizma koji uključuje moralnu superiornost nad „degeneričnim Zapadom“. Aleksandar Solženjicin (politički zatvorenik i jedan od najpoznatijih književnika koji se borio protiv Staljinovog i sovjetskog totalitarizma) žalio se na „degenerični Zapad“ tijekom svog boravka u egzilu (u SAD) 1970-ih i 1980-ih, dok neki drugi književnici poput Vere Tolz smatraju da je Euroazijanizam zamjena za dekolonizaciju tvrdeći kako je Rusija uspjela upravljati etničkom raznovrsnošću bolje od Zapada (Kuzio, 2019). Takvi stavovi odrazili su se na političke odnose Rusije i post-sovjetskih država u njenom okruženju u kasnijim razdobljima što je dovelo do trenutne situacije u njihovim odnosima.

Ukrajina, kao i Bjelorusija i Moldova, od svog osamostaljenja, iako su *de jure* (bile) neovisne o Rusiji, njihova je suverenost *de facto* bila pod utjecajem Rusije. Njihov je politički put odnosno vanjska politika išla sasvim drugačijim tije-

kom nego što je to bio slučaj s baltičkim državama, ali i različito u odnosu na Poljsku, Češku ili Mađarsku. Zašto je tome tako, može se kao ključno uzeti ukrajinski izlaz na Crno more te velika uloga luke Odese koja je oduvijek bila značajna i za Rusiju. Ujedno je Sevastopolj, kao svoju vojnu bazu za crnomorsku flotu, prema ugovoru s Ukrajinom, koristila i Ruska Federacija. Treba svakako spomenuti i ogromne industrijske kapacitete u Donbasu i Krivbasu (rudnici, teška industrija, metalurgija, željezna ruda) koji su bili razvijani u Ukrajini, ali u blizini ruske granice gdje dominira etnički rusko stanovništvo (Kuko i Kurečić, 2013).

Istovremeno, Ukrajina se od stjecanja neovisnosti počinje politički sve više približavati EU. Godine 1998. kao cilj državne politike postavljen je ulazak u EU (*Strategy on Ukraine's Integration with the European Union*, 1998), a još detaljniji program integracije s EU usvojen je 2000. On je bio podloga za institucionalne promjene koje su omogućavale takvu integraciju. Sve su ukrajinske vlade kao najvažniji vanjskopolitički cilj Ukrajine isticale pridruživanje EU, i iako za ukrajinske političare Europska politika susjedstva nije bila prikladan politički instrument, oni su je prihvatili (Musladin, 2013).

Povijesna pozadina sukoba – Krim

Ukrajinsko-ruski sukob koji je eskalirao napadom Rusije na Ukrajinu, započeo je još 2014. godine ruskom aneksijom Krima. O problematici Krima i njegove (geopolitičke) uloge u bivšem SSSR-u, sveobuhvatan članak napisali su Marples i Duke 1995., čiji se dijelovi iznose u ovom poglavlju. Oni su dosta detaljno opisali povijesnu pozadinu kasnijih političkih događaja na ovom prostoru. Pitanje Krima u post-sovjetskom razdoblju pojavilo se kao jed-

na od značajnijih kriza između dvije najveće države bivšeg Sovjetskog saveza. To je pitanje koje uključuje nekoliko dimenzija: povijesnu pozadinu; slučaj krimskih Tatara kao *ipso facto* starosjedilačke populacije koja je masovno deportirana prema kraju Drugog svjetskog rata; vojno-strateško pitanje, zbog toga što je Krim baza Crnomorske flote; ekonomski i društveni razvoj; te zakonitost prijenosa/prepuštanja poluotoka od strane Ruske sovjetske federalne socijalističke republike Ukrajini 1954. godine.

Krimski poluotok je, dakle, domovina Tatara i u nesuglasicama između Ukrajine i Rusije, oni su težili tome da Krim postane neovisna država u okviru unije drugih država, ali su njihovi zahtjevi ostali marginalizirani. Povijesno, „problem“ krimskih Tatara nije bilo samo sovjetsko pitanje, jer su oni trpjeli nedaće i progone i prije, u vrijeme carske Rusije (Marples i Duke, 1995).

V. Lenjin je 18. listopada 1918. godine osobno odlučio o osnivanju Krimске Autonomne Sovjetske Socijalističke Republike (ASSR) i u okviru tog aranžmana, posebno u 1920-ima, krimski su Tataři uživali značajne slobode u kulturnim i jezičnim pitanjima. Ekonomski, međutim, Krim nije dobro funkcionirao. Situacija se pogoršala još i više tijekom i nakon Drugog svjetskog rata kada je došlo do kolapsa industrijske proizvodnje u kombinaciji s neobuzdanom inflacijom te nedostatka hrane koji su zaprijetili ekonomskom opstanku ove regije. Sve je pogoršano retroaktivnim ukazom tj. odlukom iz 1946. godine kojim je zbog kolaboracije dijela Tatara s Nijemcima tijekom rata, ukinuta Krimska autonomna republika te je u okviru Ruske sovjetske socijalističke republike Krim degradiran u status oblasti (Marples i Duke, 1995).

Pitanje autohtonog stanovništva ponovno dolazi u fokus interesa ukrajinskom agitacijom

da se područje Krima mora uključiti u Ukrajinu SSR. To se dogodilo 1954. kada je odlukom Vijeća ministara Krim „poklonjen“ Ukrajini, povodom 300. godišnjice sklapanja Perejaslavskog sporazuma između Rusije i Ukrajine sklopljenog 1654. godine. Prepuštanje Krima Ukrajini opravdano je sljedećim razlozima: ekonomska i teritorijalna blizina te bliske ekonomske i kulturne veze između Krimске oblasti i Ukrajine. U to vrijeme stanovništvo poluotoka bilo je znatno smanjeno kao posljedica poratnih deportacija, te je s vremenom zamijenjeno stanovnicima iz Rusije, Rusima iz Ukrajine te u manjoj mjeri Ukrajinima. U vrijeme Sovjetskog saveza Krim se razvijao kao zona od velikog značenja i to zbog nekoliko razloga: kao prostor za odmor (za visoke partijske dužnosnike), industrijska regija te ključna vojno-strateška točka Sovjetskog vojnog kompleksa (Marples i Duke, 1995). Pitanje prepuštanja Krima Ukrajini ponovno se aktualiziralo u razdoblju 1991.-1992. kada je postalo jedno od najkompleksnijih teritorijalnih pitanja s kojima se morala suočiti Ukrajina odnosno politički Kijev. Prema Marplesu i Dukeu, Rusi su tada na Krimu činili većinsko stanovništvo (67 %), a Ukrajinici samo 25,7 %. Također, 47 % stanovnika smatralo je ruski svojim materinskim jezikom, dok je 90,5 % stanovništva ruski govorilo tečno. Kada je Ukrajina u srpnju 1990. proglasila svoju neovisnost, neki ugledni Rusi smatrali su da bi i Krim trebao postati nezavisan te da je Rusija obvezna pomoći Rusima koji žive u okviru ukrajinskih granica. To političko pitanje o budućnosti Krima dominiralo je u tadašnjim debatama, a ponovno se povuklo i pitanje legaliteta odluke o prepuštanju Krima Ukrajini. U Ruskom parlamentu 1992. predloženo je da se pitanje kojim će se regulirati status Krima raspraviti između Rusije, Ukrajine i Krima, s naglaskom da tada Rusija nije imala teritorijalne pretenzije prema Krimu (Marples i Duke, 1995).

Krimska nastojanja da se proglašeni nezavisnost, Ukrajina je međutim poništila te je Ukrajinski parlament donio odluku kojom se, ukoliko Krim proglašeni nezavisnost, krši Ustav Ukrajine te ukrajinski teritorijalni integritet kao i status Autonomske republike. Krimsko je pitanje bilo još naglašenije zbog lošeg ekonomskog stanja u Ukrajini te s druge strane ekonomskog oporavka Rusije što je privuklo stanovnike poluotoka da se na kasnijem referendumu izjasne kako žele biti dio politički i ekonomski stabilnije Rusije (Marples i Duke, 1995). Rusija je iskoristila takvu situaciju te je *de facto* okupirala dio druge (susjedne) države i time prekršila norme pozitivnog međunarodnog prava (Miloglav i Tomaš, 2017).

Politički odnosi Ukrajine i Rusije od početka XXI. stoljeća

Prostor današnje Ukrajine oduvijek je bio od velikog značenja za Rusiju jer je bio dio Ruskog carstva, a kasnije i SSSR-a. Ruski je predsjednik Putin u travnju 2005. raspad SSSR-a nazvao "najvećom geopolitičkom katastrofom stoljeća", "istinskom dramom za ruski narod", te podsjetio na milijune Rusa koji su ostali živjeti izvan granica Rusije, u postsovjetskim državama (Kuko i Kurečić, 2013). Rusija preko ovih država dobivala dodatni legitimitet i snagu izvan same Rusije, u okviru tzv. Euroazijske unije. Rusija je istodobno Zapadu nametnula svojevrsnu rusku verziju Monroeove doktrine prema kojoj je postsovjetski prostor dio njezine sfere utjecaja u koju nikome drugom ne dopušta pristup (Boban, 2011). Stoga nije ni čudno da je na predsjedničkim izborima u Ukrajini 2004., Rusija snažno podržavala proruskog kandidata Viktora Janukoviča.

Međutim dogodila se „Narančasta revolucija“¹ koja je spriječila njegovu namještenu pobjedu, pa je kao izborni pobjednik proglašen prozapadni političar Viktor Juščenko. Rusija je tada „za kaznu“, 2006. i 2009. godine prestala s isporukom plina Ukrajini, a bio je zaustavljen i tranzit plina prema Europskoj uniji (Goncharenko, 2022).

Ipak revolucija nije riješila sve nagomilane probleme Ukrajine kojom su dominirale frakcijske borbe, korupcija i borba lokalnih čelnika za vlastite interese. Pogoršala se i politička situacija jer su se razili glavni lideri Narančaste revolucije, Julija Timošenko i Viktor Juščenko. Zbog toga se demokratske promjene, koje je zahtijevala EU i koje su „nosile“ Narančastu revoluciju, nisu dogodile. Stoga je i europska perspektiva Ukrajine oslabjela, a političke elite se nastavile boriti za apsolutnu moć, iskorištavajući sve slabosti sustava (Musladin, 2013).

Usprkos navedenom, 2008. godine George W. Bush odškrinuo je vrata NATO-a Ukrajini, ali i Gruziji što je izazvalo ruske proteste s obzirom da je Putin naglasio da Rusija nije spremna na taj korak tj. ulazak Ukrajine u NATO. Stoga su Francuska i Njemačka spriječile daljnje akcije po ovom pitanju, iako je u Bukureštu dvjema državama obećana perspektiva u ovoj organizaciji. S obzirom na ovu situaciju, Ukrajina se nastojala približiti Zapadu na druge načine, npr. uz pomoć Sporazuma o pridruživanju Europskoj uniji. Godine 2013., samo nekoliko mjeseci prije potpisivanja tog dokumenta, Rusija je opet odigrala svoju ulogu te je izvršila ogroman ekonomski pritisak na Kijev. Na taj je način blokirala uvoz robe iz Ukrajine pa je vlada tadašnjeg ukrajinskog predsjednika Viktora

¹ Narančasta revolucija naziv je za niz prosvjeda i političkih događaja u Ukrajini koji su se odvijali od kraja listopada 2004. godine do siječnja 2005. Uslijedili su nakon drugoga kruga izbora za predsjednika na kojima su sudjelovala dvojica kandidata: proeuropski kandidat Viktor Juščenko i dotadašnji premijer Viktor Janukovič. Žarište narančaste revolucije bio je Kijev (Musladin, 2013).

Sl. 1. Narančasta revolucija u Ukrajini

Izvor: National Geographic, https://www.nationalgeographic.com/es/mundo-ng/independencia-a-lucha-por-sobrevivir-30-anos-ucrania-libre_18000

Janukoviča, koji je pobijedio na izborima 2010., zamrznuo već pripremljeni Sporazum s Europskom unijom. Kao posljedica tog čina, došlo je do oporbenih prosvjeda koji su u veljači 2014. doveli do bijega Janukoviča u Rusiju. Kremlj je tada iskoristio nezahvalnu političku situaciju u Ukrajini te u ožujku 2014. anektirao Krim, čime je započet nikad proglašeni rat (Goncharenko, 2022).

Istovremeno su ruske paravojne snage počele organizirati lokalno stanovništvo za pokretanje ustanka u Donbasu - regiji na istoku Ukrajine, poznatoj po velikim rudnicima ugljena. Proglašene su „narodne republike“ u Donjecku i Luhansku pri čemu je ekonomsko značenje tih postupaka nesagledivo. Luhansk se ubraja u najstarija industrijska središta Donjeckog ugljenog bazena, gdje je još 1795. pokrenuta željezara i pogon za proizvodnju topova za potrebe crnomorske

flote. Na čelu tih „republika“ bili su Rusi. Ukrajinska vlada je čekala sve do završetka predsjedničkih izbora 2014., prije nego što je pokrenula vojni protuudar, koji je tada nazvala „antiterorističkom operacijom“ (Goncharenko, 2022).

Nakon tih događaja, Luhanska i Donjecka oblast postaju uporišta proruskim snagama i u travnju uz potporu Moskve, proglašavaju neovisnost. To dovodi do rata koji se u Ukrajini neprekidno vodi od 2014. Sporazum o primirju potpisan je u veljači 2015. godine uz pomoć Njemačke i Francuske i taj sporazum je danas poznat kao *Sporazum iz Minska*. On je trebao zajamčiti veći stupanj autonomije za dvije samoproglašene neovisne oblasti, ali su se zbog drugačijeg tumačenja sporazuma neprestano odvijali oružani incidenti. Prema Hrvatskoj enciklopediji, do sredine 2015. u sukobima u istočnoj Ukrajini bilo je oko 6 200 poginulih;

Sl. 2. Slavlje proruskih demonstranata u Donjecku

Izvor: Deutsche Welle, <https://www.dw.com/hr/donjeck-i-lugansk-kronika-jedne-postupne-okupacije/a-60881132>

raseljeno je oko 1,3 milijuna stanovnika (od toga oko 51 % na pobunjeničkim područjima), a iz Ukrajine je izbjeglo oko 867 000 stanovnika (najviše u Rusiju).

Situacija između Ukrajine i Rusije se mijenja ponovno 2018. godine kada je zbog oružanoga incidenta u akvatoriju Kerčkih vrata (Rusija je zaplijenila tri ukrajinska vojna broda), Ukrajina proglasila ratno stanje u više pograničnih pokrajina. Ujedno je odnose pogoršalo i proglašenje autokefalne Ukrajinske pravoslavne crkve u prosincu iste godine, čemu se snažno usprotivila Ruska pravoslavna crkva. Također, na novim izborima nakon izborne pobjede u svibnju 2019. novi ukrajinski predsjednik postao je glumac Volodimir Zelenskij, što je uzrokovalo novo pogoršanje odnosa između dvaju država. Sve je kulminiralo 2022. porastom oružanih incidenata i napada na crti razdvajanja s pobunjeničkim snagama u istočnoj Ukrajini. U veljači 2022. Rusija priznaje

pobunjenička područja kao neovisne države (Donjecka i Luhanska Narodna Republika), zaključuje s njima sporazume o sigurnosti i potom započinje vojni napad na Ukrajinu (24. 2. 2022.) napadajući s teritorija Bjelorusije (Hrvatska enciklopedija, n.d.).

Prema Kuziu, današnja istraživanja o Ukrajini pokazuju kako većina Ukrajinaca smatra da Rusija želi uništiti ukrajinski suverenitet. To je posljedica činjenice da su i Boris Jeljcin i Vladimir Putin vodili hibridno ratovanje u svrhu rascjepljivanja kako Ukrajine, tako i Gruzije i Moldove. Rusija vjeruje da može biti velika sila samo kroz priznanje Zapada da ona ima kontrolu i utjecaj na prostoru Euroazije. Stoga je razumljiva i Putinova želja za „velikom nagodbom“ s Donaldom Trumpom dok je još bio predsjednik, jer bi to Rusiji omogućilo da postane ravnopravna SAD-u te da se prizna njezina „privilegirana zona interesa“ na prostoru Euroazije (Kuzio, 2019).

Reakcija Europske Unije

Europska unija je u početku ruske invazije na Ukrajinu najviše bila pogođena priljevom stotina tisuća ukrajinskih izbjeglica te njihovim prihvatom na svojim granicama. Pomoć se, uz navedeno, odnosila i na financijsku potporu Ukrajini i uvođenje sankcija Rusiji koja je svojim protumjerama odgovorila na njih. Takvim se djelovanjem poremetilo funkcioniranje europskog gospodarstva.

U okviru Instrumenta za tehničku potporu (TSI) ponuđena je pomoć radi potpore državama članicama u prihvatu izbjeglica te u postupnom smanjenju njihove ovisnosti o fosilnim gorivima iz Rusije. Države članice EU-a primit će 3,5 milijardi eura dodatnog pretnanciranja za prihvata izbjeglica, ali i 17 milijardi eura sredstava EU-a za pomoć izbjeglicama (priopćenje za medije, 4. travnja 2022.). Dana 6. prosinca 2022. u državama EU registrirano je 4,8 milijuna ukrajinskih izbjeglica za privremenu zaštitu ili slične programe (UNHCR, 2022).

Europsko vijeće donijelo je u okviru svojih mjera i uredbu kojom se omogućuju privremena liberalizacija trgovine i druge trgovinske povlastice za određene ukrajinske proizvode, a primjenjivati će se na godinu dana. EU, kao što je već spomenuto, u velikoj mjeri i financijski pomaže Ukrajini. U razdoblju od 2014. do 2021. EU je pružila podršku Ukrajini putem pet uzastopnih programa makrofinancijske pomoći, čija je ukupna vrijednost iznosila 5 milijardi eura u zajmovima. U veljači 2022., u kontekstu gubitka pristupa međunarodnim tržištima kapitala zbog povećane geopolitičke nesigurnosti i utjecaja te nesigurnosti na gospodarsku situaciju u Ukrajini, EU je odlučila izdvojiti dodatan iznos od 1,2 milijarde eura s ciljem poticanja stabilnosti u toj državi. EU je također u svibnju 2022. bila spremna odobriti

Ukrajini novu izvanrednu financijsku pomoć u iznosu do 9 milijardi eura (URL 2).

Tab. 1. Države EU i broj izbjeglica iz Ukrajine koje su primile (na dan 4. siječnja 2023.)

Država	Broj izbjeglica
Austrija	90 591
Belgija	63 733
Bugarska	148 451
Hrvatska	19 968
Cipar	19 481
Češka	473 736
Danska	36 523
Estonija	41 432
Finska	46 549
Francuska	118 994
Njemačka	1 021 667
Grčka	20 955
Mađarska	33 218
Irska	69 671
Italija	166 467
Latvija	44 367
Litva	72 302
Luksemburg	6756
Malta	1541
Nizozemska	85 210
Poljska	1 546 354
Portugal	56 141
Rumunjska	102 039
Slovačka	105 124
Slovenija	8400
Španjolska	160 287
Švedska	50 040

Izvor: Europsko Vijeće – Vijeće Europske unije, <https://www.consilium.europa.eu/hr/infographics/ukraine-refugees-eu/> (4.1.2023.)

Odnos Europske Unije i Rusije u svjetlu novih okolnosti

Što se tiče međusobnih odnosa EU i Rusije, EU od ožujka 2014. postupno uvodi mjere ograničavanja protiv Rusije kao odgovor na pripojenje Krima 2014., odluku o priznavanju regija Donjecka i Luhanska kao neovisnih entiteta donesenu u 2022. te vojnu agresiju na Ukrajinu 2022. godine. EU je uz navedeno, donijela šest paketa sankcija kao odgovor na vojni napad Rusije na Ukrajinu. U srpnju i rujnu 2014. EU je uvela gospodarske sankcije usmjerene na razmjenu s Rusijom u određenim gospodarskim sektorima. U ožujku 2015. EU je odlučila postojeći režim sankcija uskladiti s potpunom provedbom Sporazumâ iz Minska, što je bilo planirano za kraj prosinca 2015. Budući da se to nije dogodilo, Vijeće je gospodarske sankcije produljilo do 31. srpnja 2016. Od srpnja 2016. gospodarske sankcije uzastopno su produljivane za šest mjeseci, a usmjerene su na financijski, trgovinski, energetske, prometni, tehnološki i obrambeni sektor. Konkretno, sankcije u okviru odabranih sektora, obuhvaćaju sljedeće:

- 1) U okviru *financijskog sektora* može se istaknuti: ograničenje pristupa primarnim i sekundarnim tržištima kapitala EU-a za određene ruske banke i poduzeća, zabrana transakcija s Ruskom središnjom bankom i Središnjom bankom Bjelorusije, zabrana javnog financiranja ili ulaganja u Rusiji i tako dalje.
- 2) U *energetskom sektoru* uvedene mjere odnose se na sljedeće: zabrana uvoza ugljena iz Rusije, zabrana uvoza nafte iz Rusije, uz određene ograničene iznimke, zabrana izvoza u Rusiju robe i tehnologije u sektoru rafiniranja nafte kao i zabrana novih ulaganja u ruski energetske sektor.
- 3) U *prometnom sektoru* uvedene su mjere: zatvaranje zračnog prostora EU-a za sve zrakoplove u ruskom vlasništvu i registrirane u Rusiji, zatvaranje luka u EU za ruska plovila, zabrana ulaska u EU za ruske i bjeloruske cestovne prijevoznike i zabrana izvoza u Rusiju robe i tehnologije u zrakoplovnom, pomorskom i svemirskom sektoru.
- 4) U *obrambenom sektoru* uvedena je zabrana izvoza u Rusiju robe i tehnologije s dvojnog namjenom koje bi mogle doprinijeti obrambenim i sigurnosnim kapacitetima Rusije i zabrana trgovine oružjem, ali i sljedeće stavke: zabrana uvoza željeza, čelika, drva, cementa, morskih prehrambenih proizvoda i alkohola iz Rusije u EU i izvoza luksuznih proizvoda u Rusiju. Sve članice EU-a također su podržale suspenziju pregovora o pristupanju Rusije Organizaciji za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD) i Međunarodnoj agenciji za energiju (IEA).

Prema Europskom vijeću, ono je donijelo mjere ograničavanja kao odgovor na odluku Ruske Federacije o priznavanju područja ukrajinskih regija Donjecka i Luhanska koja nisu pod kontrolom vlade kao neovisnih entiteta i na naknadnu odluku o slanju ruskih postrojbi u ta područja. Te mjere obuhvaćaju: zabranu uvoza robe, ograničenja trgovine i ulaganja povezanih s određenim gospodarskim sektorima, zabranu pružanja turističkih usluga i zabranu izvoza određene robe i tehnologije. Mjere su na snazi do veljače 2023. godine. (URL 3). Cilj navedenih mjera, prije svega onih iz 2022. godine, jest oslabiti sposobnost Rusije da financira rat i nanijeti gospodarsku i političku štetu ruskoj političkoj eliti koja je suodgovorna za invaziju. Navedene mjere uključuju sankcije pojedincima i subjektima, gospodarske sankcije, ograničenja za medije

i diplomatske mjere kao i ograničenja gospodarskih odnosa s područjima regija Donjecka i Luhanska koja nisu pod kontrolom ukrajinske vlade te ograničenja gospodarskih odnosa s Krimom i Sevastopoljem. EU je također uveo

sankcije Bjelorusiji kao odgovor na njezino sudjelovanje u invaziji na Ukrajinu. Konačno, 23. lipnja 2022. Ukrajini je dodijeljen *status države kandidatkinje* za članstvo u EU (URL 3).

Umjesto zaključka

Rusija se počekom 1990-ih godina, kao i Zapadne kolonijalne države pedesetak godina prije toga, suočila s procesom dezintegracije teritorija bivšeg SSSR-a, što se može definirati formulacijom „naslijeđe carstva“. To je za tadašnju Rusiju bio veliki šok, iako ona za razliku od kolonijalnih sila, nije imala vanjske kolonije, a neki su njezini „unutrašnji teritoriji“ (Finska, Ukrajina, Estonija, Letonija npr.) bile razvijenije od vlastitog ruskog zaleđa. Ipak Rusija je kroz desetljeća uspjela inkorporirati državne elite tih država u imperijalne strukture vlasti do vrlo velike razine (Molchanov, 1996). Drugi šok uslijedio je političkim udaljavanjem dotadašnjih sovjetskih republika i njihovim odmicanjem od Rusije te približavanjem Europi.

Rusija je oduvijek bila politički zainteresirana za svoje susjedstvo. Ruske političke elite tako razlikuju „blisko“ i „daleko“ inozemstvo. „Blisko inozemstvo“ je prostor bivšega Sovjetskog Saveza gdje Rusija ima posebne interese da osigura nacionalnu sigurnost i ostvari ekonomske ciljeve i premda Zapad pokušava ući na to područje, Rusija ga nastoji očuvati samo za sebe. To čini stvaranjem regionalnih organizacija u kojima želi imati dominantnu ili makar prominentnu ulogu. Rusija je pod Putinom vodila aktivnu vanjsku politiku i u „dalekom inozemstvu“. Dok u „bliskom inozemstvu“ prvenstvo ima jačanje nacionalne sigurnosti, u „dalekom inozemstvu“ prevladavaju ekonomski interesi. Dolazak Vladimira Putina u Kremlj 2000. početak je razdoblja pragmatičnoga geoekonomskog realizma u ruskoj vanjskoj politici (Boban, 2011).

Što se konkretno Ukrajine tiče, sporazum o državnoj granici između Ukrajine i Rusije potpisan je 2003. godine, a potpisali su ga predsjednici Putin i Kučma. Ratificirala su ga oba parlamenta u travnju iste godine. Iako je bio zamišljen u svrhu jačanja dobrosusjedskih odnosa očito je da nije zaživio, a Rusija je iskoristila unutarnje političke probleme u Ukrajini 2013. godine, stvarajući napetosti među tamošnjim etničkim grupama, izazivajući nemire te organizirajući oružane skupine na Krimskom poluotoku. Također, Rusija pomaže provođenje referendumu o budućnosti Krima pozivajući se na pravo ruskog stanovništva na samoodređenje (Tomaš i Miloglav, 2017). Gotovo ista taktika primijenjena je 2022. godine prilikom poticanja proglašenja neovisnosti oblasti Donjeck i Luhansk. Koliko god se Rusija osjećala sigurnosno ugrožena, njena reakcija (čak imperijalna), pod krinkom dobrovoljne integracije, posljedica je pomicanja geopolitičkog Zapada prema Istoku (Kuko i Kurečić, 2013).

Literatura

BOBAN, D., 2011: Povratak Rusije na svjetsku pozornicu, *Političke analize*. Tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku, 2/7, str. 14-19.

GONCHARENKO, R., 2022: Rusija i Ukrajina: povijest jednog sukoba, *Deutsche Welle*, <https://www.dw.com/hr/rusija-i-ukrajina-povijest-jednog-dugog-sukoba/a-60210243> (23.7.2022.)

GONCHARENKO, R. 2022: Donjeck i Lugansk: kronika jedne postupne okupacije, *Deutsche Welle*, <https://www.dw.com/hr/donjeck-i-lugansk-kronika-jedne-postupne-okupacije/a-60881132> (20.1.2023.)

HRVATSKA ENCIKLOPEDIJA: UKRAJINA, <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63065> (23.7.2022.)

KUKO, S., KUREČIĆ, P., 2013: Međuprostor EU-a, NATO-a i Rusije kao Rusosfera, *Politička misao*, 51/2, str. 7-28.

KUZIO, T., 2019: Euromaidan revolution, Crimea and Russia–Ukraine war: why it is time for a review of Ukrainian–Russian studies, *Eurasian Geography and Economics*, 59 (3-4), DOI: 10.1080/15387216.2019.1571428.

MARPLES, R. D., DUKE, F.D., 1995: Ukraine, Russia, and the question of Crimea, *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 23 (2). DOI: 10.1080/00905999508408377.

MILOGLAV, H., TOMAŠ, P., 2017: Protupravnost intervencije i aneksije u međunarodnom pravu: Slučaj Krima, *Paragraf*, 1 (1), 159-190.

MOLCHANOV, M. 1996: Borders of Identity: Ukraine's Political and Cultural Significance for Russia, *Canadian Slavonic paper*, 38 (1-2), 177-193.

MUSLADIN, M., 2013: Istočno susjedstvo Europske unije: Bjelorusija, Moldova i Ukrajina, *Politička misao*, 50 (3), 56-78.

Izvori

URL 1: Europsko Vijeće – Vijeće Europske unije, <https://www.consilium.europa.eu/hr/infographics/ukraine-refugees-eu/> (4.1.2023.)

URL 2: Europsko Vijeće – Vijeće Europske unije, <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/eu-response-ukraine-invasion/eu-solidarity-ukraine/> (22.7.2022.)

URL 3: Europsko Vijeće – Vijeće Europske unije, <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/> (22.7.2022.)

PRIMLJENO: 18. 8. 2022.

PRIHVAĆENO: 20. 2. 2023.

Izv. prof. dr. sc. JELENA LONČAR

Geografski odsjek, Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Marulićev trg 19/II, 10 000 Zagreb, e-mail: jloncar@geog.pmf.hr